

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/329614914>

КАКО ЕДУКАЦИЈАТА И РАБОТНОТО ИСКУСТВО ВЛИЈААТ НА ПРЕТПРИЕМАЧКИТЕ НАМЕРИ НА СТУДЕНТИТЕ?

Article · December 2018

CITATIONS

0

READS

11

1 author:



[Aleksandra Janeska-Iliev](#)

Ss. Cyril and Methodius University

15 PUBLICATIONS 8 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:



Entrepreneurial intentions [View project](#)



Entrepreneurial intention [View project](#)

КАКО ЕДУКАЦИЈАТА И РАБОТНОТО ИСКУСТВО ВЛИЈААТ НА ПРЕТПРИЕМАЧКИТЕ НАМЕРИ НА СТУДЕНТИТЕ?

Доц. д-р Александра Јанеска-Илиев
Универзитет „Св.Кирил и Методиј“ во Скопје
Економски факултет – Скопје,
aleksandra@eccf.ukim.edu.mk

Апстракт

Повторно се истакнува големиот интерес кон претприемништвото на истражувачите кои се интересираат за бизнис и економија, а се разбира истото важи и за креаторите на политиките. Особено, претприемничкото образование, односно едукација, се смета за еден од клучните инструменти за интензивирање на претприемачките ставови на потенцијалните претприемачи. Претприемништвото и во таа смисла, генерирањето на претприемничките намери, е централна тема во ова истражување. Притоа променливите кои имаат улога да го детерминираат генерирањето на претприемачката намера, се однесуваат пред сè на образовниот контекст, поточно едукацијата и истовремено работно искуство кое го поседуваат испитаниците. Истражувањето беше спроведено во периодот од март до јуни 2018 година, помеѓу студенти на прв циклус студии на Економскиот факултет во Скопје. Вклучени се вкупно 420 испитаници од кои се генерирани 398 одговори кои се апликабилни за соодветна анализа. Методите Independent-samples t-test и Mann-Whitney U test се користат за да се утврди дали постои разликата помеѓу одделните групи во секоја од испитуваните варијабли. Резултатите несомнено укажуваат на тоа дека степенот на претприемничките намери е статистички значително повисок кај студенти кои учествувале во дополнителни едукативни активности кои се поврзани со претприемниство, отколку кај студенти кои не учествувале во дополнителни едукативни активности кои се поврзани со претприемниство

Клучни зборови: претприемниство, претприемнички намери, едукација, тренинг, образование, претприемачко образование

JEL класификација: L26

ВОВЕД

Во основа се наметнува впечатокот дека едукацијата во насока на претприемништвото е решение за итната потреба од генерирање на нови работни места. Евидентно е дека бројот на европските студенти со цврста намера да станат претприемачи е значително помал од нивните колеги од САД, па така очигледно е дека едукацијата во делот на претприемништвото треба дополнително да се стимулира во рамките на цела Европа. Имено, постојат податоци кои укажуваат дека само 10 % од европските студенти се заинтересирани да станат претприемачи во првите три години по дипломирањето. Уште повеќе размислувањата стануваат покомплексни кога се работи за земји во развој, како што е случајот со Македонија. Економското окружување во земјите во развој се чини дека е помалку стабилно, често се карактеризира со силни турбуленции и неизвесности. Од друга страна, економиите кои се силно турбулентни, исто така, нудат можности за претприемачки активности, можеби дури и во поголем степен од стабилните, развиени економии (Iakovleva, 2007).

Претприемништвото стана приоритет во голем дел од националните економии. Во таа смисла се препознава капацитетот на новите бизниси да дадат свој придонес во повеќе сфери како што е економски раст, генерирањето на нови работни места, а секогаш се врзуваат и со иновации со што уште повеќе се оправдува интересот што го предизвикуваат. Креаторите на политиките во развиените земји имаат силни уверувања дека претприемништвото е потребно за да достигнат повисоки нивоа на економски раст и иновации. Во таа насока постојат дури и истражувања, кои укажуваат на позитивните врски помеѓу претприемачката активност и економските резултати, како што се економскиот раст и иновативноста (Van Praag and Versloot, 2007).

Па, секако, универзитетите се повеќе од повикани да играат активна улога, имајќи ја предвид нивната централна функција да обезбедуваат едукација, а и поддршка со што ќе ја олеснат претприемничката кариера. Сето ова наметнува интензивирање на размислувањата и анализите за кои се детерминанти на намерата да се започне со бизнис. Имајќи го предвид импресивниот успех на когнитивните приоди во голем број други научни области (на пример, психологија, образование), се претпоставува дека истите може да дадат позитивни резултати кога се применуваат и на полето на претприемништвото (Baron, 2004). Па така сè повеќе истражувања се насочени кон анализата на когнитивните аспекти на претприемништвото и факторите поврзани со нив. Одлуката да се впушти поединецот во одреден претприемачки потфат се смета дека е силно базирана на намерата. Се препознава влијанието на теоријата на планирано однесување кое идентификува цела низа на елементи

кои имаат свое препознатливо влијание (Ajzen, 1991). Во рамките на ова истражување централно се разгледуваат аспектите поврзани со едукацијата и претходното работното искуство. Фокалната точка препознаена во претприемничките намери е ставена во контекст на едукацијата и работното искуство, со цел да се детерминира како истите во основа влијаат на претприемачките намери. Треба сепак да се истакне дека во праксата, многу е често иницијативите за претприемничко образование да се преземаат од оние учесници кои веќе имаат претприемничка намера и имаат идентификувано некоја можност (Liñán 2007). Претприемништвото се смета за процес во кој претприемачот комуницира со неговото окружување за да се идентификува можноста и, на крајот, да започне нов потфат. Во таа насока образовните процеси можат да дејствуваат врз различни елементи на тој процес (Liñán, et al, 2011).

Преглед на литературата

Во основата на анализата се наметнува прашањето за тоа што претставува претпримеништвото. Се разбира една тема која е обемно третирана од поголем број автори се соочува со голем број на дефиниции. Развивањето на посеопфатна и по прифатлива дефиниција се смета за проблематично, сепак се издвојуваат автори кои вклучуваат поголем дел од елементите кои се тесно поврзани и препознатливи за претприемништвото. Па така според Hisrich and Peters 2002, претприемништвото е процес на создавање нешто ново со вредност преку посветување на потребното време и напор, истовремено претпоставувајќи ги придружните финансиски, психички и социјални ризици, како и евентуалните награди поврзани со паричните награди, личното задоволство и независност. Постојат неколку различни модели и теории, кои го објаснуваат сложениот феномен и контекстот на претприемништвото. Во рамките на оваа анализа најголем дел од елементите се базираат на т.н. когнитивните теории пред се инспирирани од моделите опишани во научната литература како теоријата планирано однесување (Theory of planned behavior) (Ajzen, 1991)

Претприемнички намери

Претприемничките намери многу често се првиот чекор во развојот и понекогаш долгиот процес на креирањето на одреден потфат (Lee & Wong, 2004). Во основа претприемничките намери се дефинираат како желбата да се поседува сопствен бизнис (Crant, 1996). Се смета дека основата да се делува се генерира преку намерата, па во таа смисла

намерата да се започне е неопходна претходница на претприемничкото однесување (Fayolle et al., 2006). Доколку се разгледува историски, намерата се користи за да се искаже предвидувањето за сопственото однесување во однос на тоа дали би се впуштиле во одредено однесување или не. Тоа во основа се изразува и преку теоријата на Ajzen, 1991, па во таа смисла постојат и други анализи кои укажуваат на способноста да се антиципира, или предвиди однесувањето.

Наспроти тоа потребно е да се истакне и тоа дека постои и одреден сомнеж кај други истражувачи за тоа дали намерата може вистински да го предвиди претприемничкото однесување (Douglas, Shepherd, 2002)

Претприемничка едукација

До неодамна литературата поврзана со претприемничка едукација и тренинг се судираше со недостаток на релеватни истражувања и автори. Притоа, недостатокот посебно се истакнуваше во објаснувањата на односите помеѓу едукацијата и претприемничкото однесување (Henry, Hill, & Leitch, 2003). Потребно е да се истакне дека секако постојат анализи каде поединците кои следеле настава или модули поврзани со претприемништво во рамките на своето универзитетска едукација имаат поизразени намери да започнат бизнис (Galloway & Brown, 2002), во споредба со оние кои не следеле никаква настава поврзана за претприемништво. Истовремено постојат одредени укажувања во насока на тоа дека поединците кои имале обука поврзана со претприемништво и образованието, исто така имаат поголема веројатност да започнат бизнис (Kolvereid, Moen, 1997) во споредба со оние, кои немаат никакво претприемничко образование и обука. Од друга страна, пак, не земајќи го предвид големиот број разидувања, дополнително постојат и автори кои во своите истражувања истакнуваат постоење на позитивна врска помеѓу едукацијата и успехот на претприемачот (Unger et al., 2011). Релевантноста на искуството и образованието е исклучително висока, особено за зголеменото знаење кое го обезбедува (Cooper, 1985). Генерално, поголемото знаење, исто така, директно се смета дека ќе обезбеди поголема свест за постоењето на претприемништвото како опција за професионална кариера (Liñán, 2004).

Интересот кон образованието и тренингот поврзан со претприемништвото расте забрзано во рамките на универзитетите и образовните институции (Katz, 2003). Најголем дел од програмите на универзитетите се со цел да ја зголемат свеста поврзана со претприемништвото и да ги подготват потенцијалните претприемачи. Па во таа насока се согледуваат размислувањата на оние кои сè уште немаат одлучено за нивниот професионален развој. Во рамките на образовниот процес им се

овозможува на студентите да развијат одредени способности поврзани со претприемништвото, а истовремено им се обезбедуваат дополнителни сознанија за донесување на соодветна одлука за нивниот понатамошен професионален развој, па така студентите се соочуваат со опциите да се вработат или да се впуштат во претпримнички потфат.

МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕ

Аналитички метод

Методите Independent-samples t-test и Mann-Whitney U test се користат за да се утврди дали постои разликата помеѓу одделните групи во секоја од испитуваните варијабли. И покрај фактот што податоците не ја задоволуваат претпоставката за нормалност на дистрибуцијата на податоците, во истражувањето се користи и методот Independent-samples t-test, имајќи предвид дека овој метод се смета за „робустен“ во однос на нарушување на претпоставката за нормалноста на дистрибуцијата на податоците. Ова значи дека одредено прекршување на оваа претпоставка може да се толерира и методот сепак да обезбеди валидни резултати. Овој тест бара само приближно нормални податоци. Вообичаено е, како што се зголемува големината на примерокот, дистрибуцијата на податоците да не биде нормална, но благодарение на Central Limit Theorem, овој метод сепак може да обезбеди валидни резултати. Исто така, треба да се забележи дека ако дистрибуцијата односно распоредот на податоците е со закривена насока и тоа на сличен начин (на пример, сите се умерено негативно закривени), се смета за не толку проблематично, како во случаите каде групите имаат различно обликувана дистрибуција. Сепак, употребен е и методот Mann-Whitney U test, за да ја потврдиме и зајакнеме валидноста на резултатите и заклучоците добиени со параметарските или непараметриски методи.

Примерок за истражување

Истражувањето беше спроведено во периодот од март до јуни 2018 година, помеѓу студенти на прв циклус студии на Економскиот факултет во Скопје. Бидејќи целта на ова истражување е да се стави поголем фокус на претприемачите мотивирани од можности, како потенцијални идни претприемачи, студентската популација е избрана за истражувачки примерок. Практично, невработените лица, што е случај со поголемиот дел од студентската популација, имаат пониски опортунитетни трошоци за стартување на бизнис, отколку вработените лица и со тоа се зголемува

шансата да станат претприемачи од можност отколку од нужност, каков што е случајот кај вработената популација (Furdas and Kohn, 2010).

Од дистрибуираните прашалници беа собрани 420 одговори. По исклучувањето на некомплетните прашалници, големината на примерокот се намали на 398 одговори. Примерокот го сочинуваат студенти од сите четири години на студирање на прв циклус студии. Особено се водеше сметка во истражувањето да учествуваат студенти кои слушале и студенти кои не слушале предмети поврзани со претприемништвото. Големината на примерокот даде можност да се соберат одговори од испитаници со различни демографски и социолошки карактеристики, што е особено важно за извлекување на значајни заклучоци во врска со предметот на истражувањето.

Прашалник и мерни скали

Прашалникот опфаќа неколку секции кои се однесуваат на претприемничките намери на испитаниците, мерени според методологијата на Liñán и Chen (2009); одредени демографски карактеристики на испитаниците; прашања поврзани со претприемничкото образование и обука (претприемничко образование и дополнителна претприемничка едукација); како и работно искуство (волонтерско искуство и работно искуство со скратено работно и полно работно време) на испитаниците.

Претприемничката намера се пресметува како просечна вредност од вредностите доделени за секоја од следните 6 искази на Ликертова скала со 7 степени:

1. Подготвен/а сум да сторам сè за да бидам претприемач
2. Ќе вложам голем напор за да започнам и да водам сопствен бизнис
3. Јас многу сериозно размислувам да започнам сопствен бизнис
4. Решен/а сум да започнам нов бизнис во иднина
5. Моја професионална цел е да станам претприемач
6. Имам цврста намера да започнам нов бизнис во текот на животот

За испитување на претприемничкото образование и обука формулирани се прашања за две варијабли. За претприемничко образование формирана е категоричка варијабла составена од две групи: студенти кои слушале предмет или модул поврзан со претприемништво и студенти кои не слушале предмет или модул поврзан со претприемништво. За претприемничка обука формирана е категоричка варијабла составена од две групи: студенти кои учествувале во дополнителни едукативни активности кои се поврзани со претприемништво и студенти кои не

учествувале во дополнителни едукативни активности кои се поврзани со претприемништво.

За испитување на работното искуство формулирани се прашања за две варијабли. За волонтерско искуство формирана е категоричка варијабла, составена од две групи: студенти кои волонтирале во младинска организација, клуб или некое друго место и студенти кои немаат волонтирано. За работно искуство формирана е категоричка варијабла, составена од две групи: студенти со работно искуство и студенти без работно искуство, било тоа да е со скратено или полно работно време.

РЕЗУЛТАТИ И АНАЛИЗА

Во истражувањето се користат параметарски и непараметриски тестови за да се утврди дали има групни разлики во претприемничките намери помеѓу групите на испитаници, во четири оценувани варијабли, поделени во две категории: прва категорија, претприемничко образование и обука (претприемничко образование и дополнителна претприемничка едукација); и втора категорија, работно искуство (волонтерско искуство и работно искуство со скратено или полно работно време).

Имајќи го предвид фактот дека, од една страна, податоците не ја задоволуваат претпоставката за нормалноста на дистрибуцијата на податоците, а од друга страна, имајќи го предвид фактот дека методот Independent-samples t-test се смета за „робустен“ во однос на нарушување на оваа претпоставка, како и сличностите кои се забележуваат во обликот на дистрибуцијата на податоците, употребени се двата методи Independent-samples t-test и Mann-Whitney U test, со цел ја потврдиме и зајакнеме валидноста на резултатите и заклучоците. Резултатите од двата теста дадоа целосно идентични заклучоци за сите четири варијабли кои се предмет на анализа во ова истражување. Сепак, поради обемот на добиените податоци кои ги генерира SPSS софтверот за статистичка обработка, во продолжение се презентирани само резултатите од методот Mann-Whitney U test, со цел да бидеме целосно методолошки доследни на запазувањето на важните претпоставки на кои се темелат двата методи.

Методот на Mann-Whitney U беше користен за да се утврди дали постои разлики во претприемничките намери помеѓу студенти кои слушале предмет или модул поврзан со претприемништво и студенти кои не слушале предмет или модул поврзан со претприемништво. Дистрибуциите на податоците за степенот на претприемнички намери кај двете групи на студенти беа слични, како што можеше да биде оценето од визуелната проверка.

Бројот на студенти кои слушале предмет или модул поврзан со претприемништво изнесува 285, просечната вредност на нивниот резултат за степенот на претприемачки намери изнесува 5,05 со стандардна девијација од 1,44, додека бројот на студенти кои не слушале предмет или модул поврзан со претприемништво изнесува 106, просечната вредност на нивниот резултат за степенот на претприемачки намери изнесува 4,70 со стандардна девијација од 1,45.

Степенот на претприемачки намери е статистички значително повисок кај студенти кои слушале предмет или модул поврзани со претприемништво (Mdn = 5.33) отколку кај студенти кои не слушале предмет или модул поврзани со претприемништво (Mdn = 4.83), $U = 12.871,5$; $z = 2,250$; $p = ,024$. (Табела 1).

Табела 1. Mann-Whitney U test за претприемнички намери кај студенти со различно претприемничко образование

Тестирање на хипотезите				
	Нулта хипотеза	Test	Sig.	Одлука
1	Дистрибуцијата на претприемничката намера е иста низ сите категории на претприемничко образование.	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,024	Се отфрла нулта хипотезата.
Asymptotic significances are displayed. The significance level is ,05.				

Вкупно	391
Mann Whitney U	12.871,500
Willcoxon W	18.542,500
Test Statistics	12.871,500
Standard Error	992,607
Standardized Test Statistic	(2,250)
Asymptotic Sig. (2-sided test)	,024

Претприемничко образование	Претприемничка намера
Со претприемничко образование	5,3333
Без претприемничко образование	4,8333
Вкупно	5,1667

Извор: Анализа на авторот

Методот на Mann-Whitney U беше користен за да се утврди дали постои разлики во претприемничките намери помеѓу студентите кои учествувале во дополнителни едукативни активности кои се поврзани со претприемништво и студентите кои не учествувале во дополнителни едукативни активности кои се поврзани со претприемништво. Дистрибуциите на податоците за степенот на претприемачки намери кај двете групи на студенти беа слични,

како што можеше да биде оценето од визуелната проверка.

Бројот на студентите кои учествувале во дополнителни едукативни активности кои се поврзани со претприемништво изнесува 158, просечната вредност на нивниот резултат за степенот на претприемничките намери изнесува 5,39 со стандардна девијација од 1,33, додека бројот на студентите кои не учествувале во дополнителни едукативни активности кои се поврзани со претприемништво изнесува 236, просечната вредност на нивниот резултат за степенот на претприемничките намери изнесува 4,65 со стандардна девијација од 1,46.

Степенот на претприемничките намери е статистички значително повисок кај студентите кои учествувале во дополнителни едукативни активности кои се поврзани со претприемништво (Mdn = 5.82) отколку кај студентите кои не учествувале во дополнителни едукативни активности кои се поврзани со претприемништво (Mdn = 4.83), $U = 13.018$; $z = 5,082$; $p = ,000$. (Табела 2).

Табела 2. Mann-Whitney U test за претприемнички намери кај студенти со различна претприемничка едукација

Тестирање на хипотезите				
	Нулта хипотеза	Test	Sig.	Одлука
1	Дистрибуцијата на претпримничка намера е иста низ сите категории на дополнителната претприемничка едукација.	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,000	Се отфрла нулта хипотезата.
Asymptotic significances are displayed. The significance level is ,05.				

Вкупно	391
Mann Whitney U	13.018,000
Willcoxon W	40.984,000
Test Statistics	13.018,000
Standard Error	1.106,997
Standardized Test Statistic	(5,082)
Asymptotic Sig. (2-sided test)	,000

Дополнителна претприемничка едукација	Претпримничка намера
Со дополнителна претприемничка едукација	5,8167
Без дополнителна претприемничка едукација	4,8333
Вкупно	5,1667

Извор: Анализа на авторот

Методот на Mann-Whitney U беше користен за да се утврди дали постојат разлики во претприемачките намери помеѓу студентите кои волонтирале во младинска организација, клуб или некое друго место

и студентите кои немаат волонтирано. Дистрибуциите на податоците за степенот на претприемачки намери кај двете групи на студенти беа слични, како што можеше да биде оценето од визуелната проверка.

Бројот на студенти кои некогаш волонтирале изнесува 120, просечната вредност на нивниот резултат за степенот на претприемничките намери изнесува 5,26 со стандардна девијација од 1,31, додека бројот на студентите кои никогаш не волонтирале изнесува 274, просечната вредност на нивниот резултат за степенот на претприемничките намери изнесува 4,81 со стандардна девијација од 1,49.

Степенот на претприемничките намери е статистички значително повисок кај студентите кои некогаш волонтирале ($Mdn = 5.50$) отколку кај студентите кои никогаш не волонтирале ($Mdn = 5.00$), $U = 13.566,5$; $z = 2,764$, $p = ,006$. (Табела 3).

Табела 3. Mann-Whitney U test за претприемнички намери кај студенти со различно волонтерско искуство

Тестирање на хипотезите				
	Нулта хипотеза	Тест	Sig.	Одлука
1	Дистрибуцијата на ретпримничката намера е иста низ сите категории на дополнително волонтерско искуство	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,006	Отфрлање на нулта хипотеза
Asymptotic significances are displayed. The significance level is ,05.				

Вкупно	394
Mann -Whitney U	13.566,500
Willcoxon W	51.241,500
Test Statistics	13.566,500
Standard Error	1.039,508
Standardized Test Statistic	(2,764)
Asymptotic Sig. (2-sided test)	,006

Волонтерско искуство	Претпримничка намера
Со волонтерско искуство	5,5000
Без волонтерско искуство	5,0000
Вкупное	5,1667

Извор: Анализа на авторот

Методот на Mann-Whitney U беше користен за да се утврди дали постојат разлики во претприемничките намери помеѓу студенти без работно искуство и студенти со работно искуство. Дистрибуциите на податоците за

степенот на претприемачки намери кај двете групи на студенти беа слични, како што можеше да биде оценето од визуелната проверка.

Бројот на студенти без работно искуство изнесува 264, просечната вредност на нивниот резултат за степенот на претприемничките намери изнесува 4,84 со стандардна девијација од 1,44, додека бројот на студенти со работно искуство со скратено или полно работно време изнесува 130, просечната вредност на нивниот резултат за степенот на претприемачки намери изнесува 5,17 со стандардна девијација од 1,45.

Степенот на претприемничките намери е статистички значително повисок кај студенти со работно искуство ($Mdn = 5.50$) отколку кај студенти без работно искуство ($Mdn = 4.83$), $U = 19.715$; $z = 2,406$; $p = ,016$. (Табела 4).

Сепак важно е да се забележи дека при испитувањето на претприемничките намери помеѓу студенти со работно искуство со скратено и студенти со работно искуство со полно работно време постои разлика. Имено степенот на претприемничките намери е статистички значително повисок кај студенти со работно искуство со скратено работно време, отколку кај студенти без работно искуство со скратено работно време, додека кај студентите со работно искуство со полно работно време не беше утврдена статистички значајна разлика во претприемничките намери во однос на оние кои немаат работно искуство со полно работно време.

Табела 4. Mann-Whitney U test за претприемнички намери кај студенти со различно работно искуство

Тестирање на хипотезите				
	Нулта Хипотеза	Тест	Sig.	Одлука
1	Дистрибуција на ретпримничката намера е иста низ сите категории на работно искуство	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,016	Да се отфли.
Asymptotic significances are displayed. The significance level is ,05.				

Вкупно	394
Mann -Whitney U	19.715,000
Willcoxon W	28.230,000
Test Statistics	19.715,000
Standard Error	1.062,027
Standardized Test Statistic	2,406
Asymptotic Sig. (2-sided test)	,016

Работно искуство	Претпримничка намера
Без работно искуство	4,8333
Со работно искуство	5,5000
Вкупно	5,1667

Извор: Анализа на авторот

ЗАКЛУЧОК

Оваа студија ги отвора можностите за идни истражувања во насока на унапредување на знаењата за односот пред сè помеѓу претприемничката едукација и претприемничките намери. Претприемништвото е централна тема во рамките на сите национални економии, бидејќи силно се врзува со позитивните придвижувања во економијата како што е растот и намалување на невработеноста. Моделот на претприемачки намери е силен иницијален двигател за анализа на претприемништвото. Па во таа смисла, земајќи го предвид моделот на Ajzen's, 1991 кој се однесува на теоријата на планирано однесување користен е прашалник кој опфаќа неколку секции кои се однесуваат на претприемничките намери на испитаниците, мерени според методологијата на Liñán и Chen (2009). Присутни се голем број студии во различни национални рамки кои го користат овој пристап, за утврдување на бихејвиористичките тенденции. Од дистрибуираните прашалници комплетно искористени беа 398 одговори. Беше искористен Mann-Whitney U тестот за да се утврди дали постои разликата помеѓу одделните групи во секоја од испитуваните варијабли. Утврдени се големи сличности помеѓу различните групи, но сепак најголем дел од резултатите се во насока на очекувањата. Па така резултатите укажуваат дека степенот на претприемачки намери е статистички значително повисок кај студенти кои слушале предмет или модул поврзани со претприемништво, отколку кај студенти кои не слушале предмет или модул поврзани со претприемништво, што во основа беше во насока на антиципираните претпоставки. Дополнително претприемничките намери се значително повисоки кај студенти кои учествувале во дополнителни едукативни активности кои се поврзани со претприемништво, во споредба оние кои не учествувале во дополнителни едукативни активности. Тоа дополнително се потврдува и кај студентите и нивниот ангажман во однос на волонтирањето, па очигледно е дека оние кои имаат волонтерски стаж имаат посилен ориентација кон претприемништвото. Се разбира и оние студенти кои имаат некакво работно искуство имаат повисоки намери за впуштање во претприемништвото, што е значително поголемо отколку кај студенти кои никогаш не волонтирале. Интересно е да се забележи дека при испитувањето на претприемничките намери помеѓу студенти со работно искуство со скратено и студенти со работно искуство со полно работно време постои разлика. Имено степенот на претприемничките намери е статистички значително повисок кај студенти со работно искуство со скратено работно време, отколку кај студенти без работно искуство со скратено работно време, додека кај студентите со работно искуство со полно работно време не беше детектирана значајна разлика во претприемничките намери во однос на оние кои немаат работно

искуство со полно работно време. Анализата укажува на постоењето на позитивни односи помеѓу едукацијата и различните работни ангажмани во насока на претприемништвото. Во основа се потврдуваат претпоставките дека може да се направи одредено придвижување во правец на претприемачките намери, преку едукацијата и соодветните работни ангажмани. Позитивните односи кои се градат со процесите на едукација, како и работните ангажмани обезбедуваат рамка за размислување на поставување на овие процеси на начин со кој би се овозможило унапредување на претприемништвото, што во основа може да се третира како еден од најинтересните согледувања и континуирана дилема на сите истражувачки напори врзани за претприемништвото.

Користена литература

1. Autio, E., Klofsten, M., Keeley, H. and Parker, G.G. (2001), “Entrepreneurial Intent Among Students of Technology and Sciences in Scandinavia and in the USA”, *Enterprise and Innovation Management Studies* 2, 147-162.
2. Baron, R.A. (2004). The cognitive perspective: A valuable tool for answering entrepreneurship’s basic “why” questions. *Journal of Business Venturing*, 19(2), 221–239.
3. Cooper, A.C. (1985). The role of incubator organizations in the founding of growth-oriented firms. *Journal of Business Venturing*, 1(1), 75–86.
4. Crant, J.M. (1996). The proactive personality scale as a predictor of entrepreneurial intentions. *Journal of Small Business Management*, 34(3), 42–49
5. Douglas, E.J. & Shepherd, D.A. (2002). Self-employment as a career choice: Attitudes, entrepreneurial intentions, and utility maximization. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 26(3), 81–90.
6. Fayolle, A., Gailly, B., & Lassas-Clerc, N. (2006). Assessing the impact of entrepreneurship education programmes: A new methodology. *Journal of European Industrial Training*, 30(9), 701–720.
7. Galloway, L., & Brown, W. (2002). Entrepreneurship education at university: A driver in the creation of high growth firms? *Education + Training*, 44: 398–404.
8. Henry, C., Hill, H., & Leitch, C. (2005). Entrepreneurship education and training: Can entrepreneurship be taught? Part I. *Education + Training*, 47(1): 98-111
9. Hisrich, R.D., & Peters, M.P. (2002). *Entrepreneurship* (5th ed.). New York: McGraw-Hill.
10. Iakovleva, T. (2007), *Factors Associated with New Venture Perfor-*

- mance: The Context of St-Petersburg, PhD series No. 12-2007, Høgskolen i Bodø, Bodø.
11. Katz, J.A. (2003). The chronology and intellectual trajectory of American entrepreneurship education 1876-1999. *Journal of Business Venturing*, 18: 283-300.
 12. Kolvereid, L., & Moen, Ø (1997). Entrepreneurship among business graduates: Does a major in entrepreneurship make a difference? *Journal of European Industrial Training*, 21(4): 154-160.
 13. Lee, S.H. & Wong, P.K. (2004). An exploratory study of technopreneurial intentions: A career anchor perspective. *Journal of Business Venturing*, 19(1), 7-28.
 14. Liñán, F., Rodríguez-Cohard, J.C. and Rueda-Cantuche, J.M., 2011. Factors affecting entrepreneurial intention levels: a role for education. *International entrepreneurship and management Journal*, 7(2), pp.195-218.
 15. Twaalfhoven, B.W.M. (2003). Red paper on entrepreneurship. Paper presented at the 4th European Symposium, November 18-19, Louvain-la-Neuve, Belgium. Retrieved January 23, 2004, from the World Wide Web: <http://www.4x4entreprenre.org/files/presentation/2.8%20Government%20incentives%20-%20Bert%20Twaalfhoven.pdf>
 16. Unger, J. M., Rauch, A., Frese, M., & Rosenbusch, N. (2011). Human capital and entrepreneurial success: A meta-analytical review. *Journal of Business Venturing*, 26(3): 341-358.

HOW EDUCATION AND WORK EXPERIENCE INFLUENCE THE ENTREPRENEURIAL INTENTION OF STUDENTS?

Aleksandra Janeska-Iliev, Phd

Ss. Cyril and Methodius University in Skopje

Faculty of Economics-Skopje

aleksandra@eccf.ukim.edu.mk

Abstract

Again, there is strong interest towards entrepreneurship for researchers interested in business and economics and, of course, the same applies to policymakers. In particular, entrepreneurial education is considered as one of the key instruments for intensifying the entrepreneurial attitudes of potential entrepreneurs. In this respect, the formation of entrepreneurial intentions is a central topic in this research. The variables, which have the role of determining entrepreneurial intent, relate primarily to the educational context, in particular the formal education and at the same time the working experience of the respondents. The research is based on a survey conducted in the period from March to June 2018, among first cycle students at the Faculty of Economics in Skopje. A total of 420 respondents are included, out of which 398 responses applicable for proper analysis are generated. The Independent-samples t-test and Mann-Whitney U test methods are used to determine whether there is a difference between the individual groups in each of the variables examined. The results undoubtedly indicate that the level of entrepreneurial intentions is statistically significantly higher among students who participated in additional educational activities related to entrepreneurship, rather than students who did not participate in such activities.

Keywords: entrepreneurship, entrepreneurial intention, education, training, entrepreneurial education

JEL classification: L26